

Jakob Wegelius: ”Joitakin havaintoja latinan kielen oppimismetodista”,
Turun akatemia 1773

Johdanto ja suomennos
Inkeri Kinnari

Johdanto

Tässä suomennoksena julkaistava väitöskirja *Animadversiones nonnullae de methodo linguam Latinam addiscendi* (”Joitakin havaintoja latinan kielen oppimismetodista”) on alun perin ilmestynyt Turussa vuonna 1773. Väitöksen kirjoittaja Jakob Wegelius¹ (1748–1778) aloitti opintonsa Turun akatemiassa keväällä 1765 ja suoritti pro exercitio -väitöksensä² Henrik Gabriel Porthanin johdolla vuonna 1768. Pro gradu -työllä³ hän väitteli kesällä 1769, jolloin hänet myös promovoiitiin maisteriksi. Vuodesta 1770 alkaen hän hoiti Oulun triviaalikoulun nuoremman lehtorin virkaa, kunnes hänet valittiin Vaasan triviaalikoulun konrehtoriksi vuonna 1775. Rehtorin ja konrehtorin virkoihin pätevytykseksi vaadittiin vielä uuden väitöskirjan julkaisemista. Tässä esiteltävä väitöskirja on siis Wegeliuksen *pro munere* -väitös.

Wegeliuksen väitöskirja liittyy Turun akatemiassa virinneeseen huoleen latinan kielen heikoista oppimistuloksista. Kasvatusopilliset huomiot valtasivat jalansijaa akatemisessä maailmassa 1700-luvun aikana, jolloin alettiin enenevässä määrin ajatella, että kieliopin ulkolukuun perustuva opetus ei välttämättä ollut tehokkain tapa kartuttaa oppilaiden kielitaitoa. Tästä huomauttaa jo kaunopuheisuuden professori Henrik Hassel vuonna 1747 ilmestyneissä teeseissään, joissa hän puolustaa havainnollistavien esimerkkien käyttöä ja mainitsee, että kielten opetuksessa on tyydyttävä mahdollisimman harvojen sääntöjen esittämiseen.⁴ Opetusmenetelmien tehostaminen liittyy hyödyn aikakauden pyrkimykseen olla tuhlaamatta aikaa hedelmättömiin opintoihin, mutta yhtä lailla kehitys heijastelee myös uushumanistista ajattelutapaa. Kieliopin ylivallasta haluttiin eroon, jotta kyettäisiin paremmin huomioimaan klassisten teosten sisällöllisiä ja taiteellisia arvoja.

Wegelius esittelee väitöksensä alussa latinan kielen käytön historiaa ja toteaa kyseisen kielen oppimisen olevan haasteellista, mutta yhtä kaikki edelleen tarpeellista. Luvussa II

¹ Kotivuori, Yrjö, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Jakob Wegelius*. Verkkojulkaisu 2005 <<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=8550>>. Luettu 3.8.2010.

² *De poesi Fennica* II (*Henrici Gabrielis Porthan Opera omnia* IX, 31–66, Vammala 1993).

³ *De combinationibus*, matematiikan professori Martin Johan Walleniuksen johdolla.

⁴ *Theses miscellaneae* 11.11.1747, respondentti O. A. Gustorff. Teesi III: *Optime ab illis docentur lingvae, qui paucis contenti regulis, loco regularum particularium exempla diligenter inculcant, captui discentium quam maxime accommodata*. Kaikki tässä kirjoituksessa esiteltävät Turun akatemian väitöskirjat mainitaan Matti A. Sainion teoksessa *Kasvatusopin tutkimus ja opetus Turun akatemiassa* (Jyväskylä 1957). Sainio käsittelee latinan opetusta Turun akatemiassa ja mainitsee kirjallisina esimerkkeinä Hasselin, Kalmin, Wegeliuksen ja Cajanuksen väitökset (s. 160–162).

hän vertailee latinan oppimista joko käytännön eli puheharjoitusten tai teorian eli kieliopin avulla ja toteaa, että kaikesta huolimatta on kieliopin opetus suureksi hyödyksi. Liittyen edellä mainittuun kieliopin ulkoluvun kritisointiin alkaa Wegelius luvussa III käsitellä oikeaa ja hyödyllistä kieliopin opettamisen tapaa. Wegelius suosittelee, että vain keskeisimmät säännöt opetellaan ulkoa ja että kaikissa säännöissä keskitytään ennen kaikkea niiden ymmärtämiseen ja soveltamiseen käytännössä. Luvussa V Wegelius kirjoittaa antiikin tekstien asianmukaisesta käsittelystä latinan opetuksessa ja painottaa oikeanlaisen tyylin omaksumista jäljittelyn avulla. Väitöksensä päätteeksi esittää Wegelius vielä huomioita kirjoitusharjoitusten tärkeydestä ja siitä, että puheharjoituksia ei kannata aloittaa ennen kuin riittävä kielitaito on muilla keinoin saavutettu.

Wegelius esitti väitöskirjassaan melko edistyksellisiä ajatuksia, mutta hänen argumenteillaan on Turun akatemiassa muitakin edeltäjiä kuin yllä mainitut Hasselin teesit. Taloustieteen professori Pehr Kalm⁵ (1716–1779) oli julkaissut vuonna 1766 väitöskirjan *De impedimentis nonnullis linguae Latinae addiscendae* (”Joistakin latinan kielen oppimisen esteistä”). Tämän väitöksen respondentti Erik Nyman⁶ (1738–1769) on Matti A. Sainion⁷ mukaan myös väitöksen tekijä; käsittelen tekstiä kuitenkin Kalmin nimellä, ottamatta kantaa kysymykseen varsinaisesta tekijästä. Wegeliuksen väitöskirjan asiasisältö on pitkälti samaa kuin tässä Kalmin väitöksessä, mutta Wegelius käsittelee aihetta hieman laajemmin – Kalm seitsemällä sivulla, Wegelius neljällätoista. Sekä Kalm että Wegelius viittaavat tuttuihin antiikin auktoriteetteihin, Quintilianukseen, Ciceroon ja Senecaan, sekä joihinkin uudempiin latinan kieltä käsitelleisiin kirjoittajiin kuten D. G. Morhofiin (1639–1691), J. M. Gesneriin (1691–1761) ja C. G. Heyneen (1729–1812). Samoja viittauksia ja sitaatteja esiintyy seuraavasti:

Kalm s. 2: *Exempli loco nominare sufficiat Tanaquillum Fabrum, qui filium suum a decimo aetatis anno ad decimum quartum ita & Graeca & latina lingua expolivit, ut cum viris certare potuisset.*

Wegelius s. 12: *Hac methodo usus est Tanaquil Faber, qui filium suum ab anno 10 ad 14 Graeca & Latina lingua plene expolivit, ut cum viris certare posset.*

Viittaus Tanaquil Faberiin on molemmilla kirjoittajilla peräisin Morhofin teoksesta *Polyhistor Literarius*. Kalmin tekstissä kyse on sen osoittamisesta, että oikeanlaisen opetuksen avulla voidaan hankala latinan kielikin oppia lyhyessä ajassa. Wegelius viittaa täsmällisemmin Faberin käyttämään metodiin, jonka mukaan kieltä on ensin kyettävä ymmärtämään, sitten kirjoittamaan ja lopuksi puhumaan.

Kalm s. 4–5: *Verus enim et genuinus sensus ex nonnullis Auctoribus Classicis facile erui non potest, nisi eo legantur ordine, ut, teste Gesnero, unus alteri velut viam sternat, quo facilius intelligi, ac in succum & sanguinem verti possit. Et si primum non habeatur ratio puritatis, deinde concinnitatis, [...].*

⁵ Kotivuori, Yrjö, *Ylioppilasmatrikkeli 1640-1852: Pehr Kalm*. Verkkojulkaisu 2005 <<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=6189>>. Luettu 3.8.2010.

⁶ Kotivuori, Yrjö, *Ylioppilasmatrikkeli 1640-1852: Erik Nyman*. Verkkojulkaisu 2005 <<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=8028>>. Luettu 3.8.2010.

⁷ Sainio, *op. cit.*, 160.

Wegelius s. 11: Maximi etjam est ponderis, ut Auctores classici justo pervolvantur ordine; *unus enim, teste Gesnero, alteri velut viam sternat, quo facilius intelligi, ac in succum & sanguinem verti possit.* Puritas vero a primorum auctorum lectione acquirenda est, [...]. Provectoribus tamen ii quoque auctores commendandi sunt, ex quibus concinnitas & ornatus simul cum puritate addisci possit, [...].

Yllä esitetyssä Gesner -sitaatissa on molemmilla kirjoittajilla kyse samasta asiasta, nimittäin klassisten tekstien oikeassa järjestyksessä lukemisen tärkeydestä.

Kalm s. 5: De his ait Seneca: [...]. Et paulo post: *fastidientis stomachi est, multa degustare, quae ubi varia sunt & diversa inquinant non alunt.*

Wegelius s. 11: Bene igitur Seneca *fastidientis, inquit, stomachi est, multa degustare, quae ubi varia sunt & diversa, inquinant non alunt.*

Sekä Kalm että Wegelius siteeraavat Senecaa (*Epistulae morales* 2, 4) käsitellessään sitä, kuinka oleellista on ettei klassista kirjallisuutta lukiessaan yhtä mittaa vaihtelee luettavaa tekstiä vaan perehtyy kunnolla siihen, minkä on aloittanut.

Kalm s. 8: [...] *exercitationem scribendi, quae, teste Cicerone, Optimus & praestantissimus dicendi effector & magister est, [...].*

Wegelius s. 13: Tantum tamen abest, ut ab exercitatione scribendi plane dehortemur linguae latinae procos, ut potius eam *optimum & praestantissimum, cum Cicerone, dicendi effectorem & Magistrum esse fateamur.*

Kalm s. 8: *Caput est, inquit Cicero, quod, (vere dicam) minime facimus, (est enim magni laboris, quem plerique refugimus) quam plurimum scribere.*

Wegelius s. 14: [...] *caput enim, teste Cicerone, est quam plurimum scribere.*

Näissä Cicero-sitaateissa (*De oratore* 1, 33, 150) on molemmilla kirjoittajilla kyse yksinkertaisesti sen todistamisesta, kuinka tärkeä rooli kirjoitusharjoituksilla on kielen oppimisessa. Sekä Wegelius että Kalm esittävät tämän asian viimeisenä – väitöskirjojen samankaltaisuudet koskevat siis paitsi asiasisältöä, myös asioiden esitysjärjestystä. Edellä esiteltyjen sitaattien lisäksi eräät kohdat näissä väitöksissä muistuttavat erityisen paljon toisiaan:

Kalm s. 6: [...] *quam adeo stricte ad Linguam Latinam adstringunt, ut ne particulam quidem in explicando praetereant. Quo facto nullum plane discrimen inter linguam Latinam & vernaculam observare possunt; verum potius hanc Latine reddunt. Idiotismos igitur harum linguarum inter se discernere, voces & phrases mandare memoriae atque ad obrussam rationis examinare, situm verborum, nexum singularum partium periodi cujuscunque, totiusque orationis perspicere minime volunt. His itaque neglectis, non mirum est, eos quoque meditationi suae subtrahere ea, quae ipsas Auctorum Classicorum virtutes, puta inventionem, dispositiionem atque elocutionem concernunt.*

Wegelius s. 10–11: *Omnium vero primo circa lectionem Auctorum respiciendum est ad constructionem & situm verborum, non minus quam nexum periodi cujuscunque partium, ita ut non solum Auctoris sensus capiatur, sed etiam phrases saltem elegantiores memoriae mandentur. Quamvis autem vocis uniuscujusque*

significatio circa explicationem auctorum sedulo sit investiganda, adeo tamen stricte linguae gnarus nunquam ad hanc se adstringat, ut ne particulam quidem in explicando praetereat. Idiotismi igitur linguarum discernendi, ne perversa inde enascatur consuetudo, nullum observandi discrimen inter linguam latinam & vernaculam.

Tässä on kyse tyyliseikkojen huomioimisesta klassisia tekstejä luettaessa. Molemmat kirjoittajat huomauttavat, ettei luennoitsijan tule liian pikkutarkasti selittää jokaista vastaan tulevaa sanaa. Keskeisintä nimittäin on, että opiskelija oppii havainnoimaan molempien kielten, äidinkielen ja latinan, tyypillisiä ilmaisutapoja ja eroavaisuuksia eli kielten idiomaattisia ilmaisuja. Näitä ilmaisuja tulee myös painaa mieleen ja kiinnittää samalla huomiota tekstin alkuperäiseen merkitykseen.

Turun akatemiassa viitattiin toistuvasti samoihin antiikin kirjoittajilta peräisin oleviin lentäviin lauseisiin, joita käytettiin vahvistamaan jotakin väitettä. Samojen tekstikohtien siteeraaminen ei siis tarkoita sitä, että esimerkiksi Wegelius olisi erityisen tarkkaan seurannut juuri tätä Kalmin tekstiä omaa väitöskirjaansa laatiessaan. Väitöskirjoissa esiintyvät yhtäläisyydet kuitenkin synnyttävät vahvan vaikutelman siitä, että Wegelius käytti Kalmin väitöstä pääasiallisena lähteenään ja esikuvanaan.

Myöhempi vastine Wegeliuksen väitökselle löytyy vuodelta 1803, jolloin Turun katedraaliskoulun opettaja Abraham Cajanus⁸ (1779–1828) julkaisi kaksiosaisen väitöksen *De linguarum studio ab ingenio puerili haud alieno* ("Nuorukaisten ajattelutavalle sopivasta kielten opiskelusta"). Tässä väitöksessä Cajanus käsittelee yhtä lailla modernien eurooppalaisten kielten kuin latinan ja kreikankin opiskelua. Väitöksen aluksi hän esittää saman esimerkkien käytön tärkeyttä painottavan sitaatin Senecalta mitä Wegeliuskin käyttää: *Longum iter est per praecepta, breve et efficax per exempla* (Seneca, *Epistulae morales* 6, 5). Cajanus siteeraa samaa lausahdusta uudestaan sivulla 13, ja Wegeliuksen tekstistä tämä sitaatti löytyy sivulta 8. Cajanus lähtee liikkeelle kysymyksestä, onko nuoruusikä paras aika kielten opiskelulle. Hän esittää Kalmilta ja Wegeliukseltakin tutun huomion Tanaquil Faberin pojasta todistuksena siitä, että näin todella on (s. 8). Cajanusen puolustama oppimismetodi sisältää totuttuun tapaan kuuntelemista, lukemista, puhumista ja kirjoittamista (s. 10). Opetuksessa käytettävien esimerkkien tulee käsitellä nuorukaisille tuttuja asioita (s. 13) – muutamia kohtia Cajanusen tekstistä mainitakseni.

Cajanus omisti väitöksensä ensimmäisen osan Henrik Gabriel Porthanille, joka tunnetusti oli vuoteen 1803 mennessä luennoinut kasvatusoppia useina lukukausina ja muillakin keinoin levittänyt omia näkemyksiään kielten opetuksesta Turun akatemiassa. Cajanusen väitös edustaa samaa opetustraditiota kuin Hassel, Kalm ja Wegelius, mutta hänen aikanaan Porthan oli jo ehtinyt tehdä näiden esittämistä ajatuksista yhä laajemmin tunnettuja ja yleisesti hyväksytyjä.

⁸ Kotivuori, Yrjö, *Ylioppilasmatrikkeli 1640-1852: Abraham Cajanus*. Verkkojulkaisu 2005 <<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=11282>>. Luettu 3.8.2010.

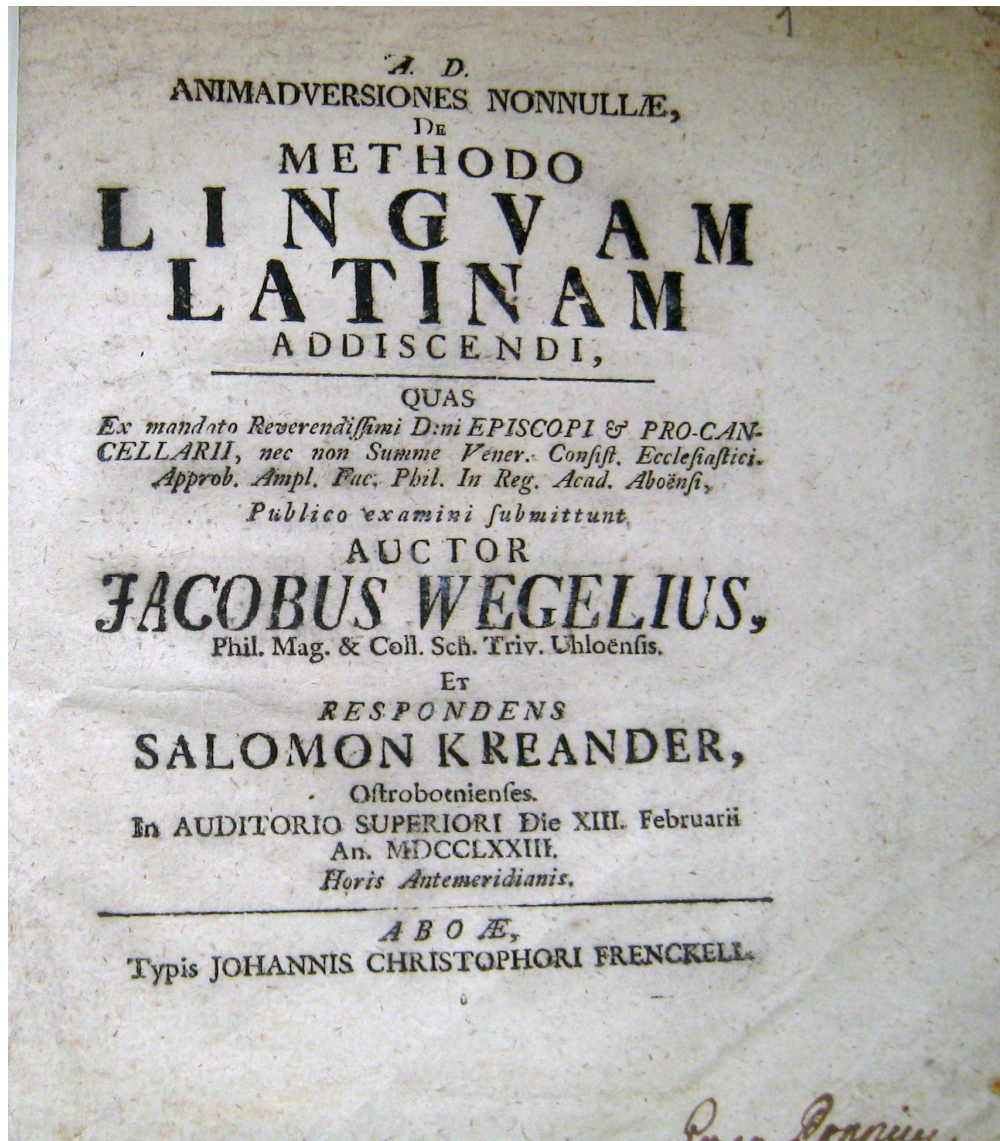
Suomennos

Wegeliuksen väitöskirjan suomennos on syntynyt Turun yliopiston klassillisten kielten ja antiikin kulttuurin oppiaineessa syksyllä 2009 järjestetyllä kurssilla. Kurssille osallistivat Mikko Kauko, Eveliina Korteoja, Ville Leppänen, Laura Nieminen, Julius Rastela, Susanna Sinisalo, Reko Tikka sekä Joonas Vanhala. Kurssin opetuksesta vastasi allekirjoittanut. Kukin opiskelija käänsi oman osansa tekstistä, jonka jälkeen käännöstä käsiteltiin kokonaisuutena yhdessä kaikkien kurssilaisten kanssa. Kaikki käännöksen alaviitteet ovat alkutekstistä peräisin, mutta antiikin auktorien tekstikohtia on tarkennettu ja teosten nimien lyhenteitä avattu.

Wegeliuksen väitöksen loppuun on painettu 17 teesiä, jotka oli tarkoitettu respondentti Salomon Kreanderin puolustettaviksi. Väitös siis esitettiin julkisessa tilaisuudessa, mutta varsinaista väitöstekstiä ei siellä käsitelty. Teesit ovat lyhyitä väittämiä, joihin ei sisälly perusteluja – perustelujen keksiminen ja argumentointitaidon osoittaminen oli respondentin tehtävä. Teesejä ei ole sisällytetty tässä julkaistavaan suomennokseen. Suurin osa teeseistä liittyy väitöksen sisältöön tai muuten opetusta ja kasvatusta koskeviin seikkoihin; niissä käsitellään mm. heprean, kreikan, latinan, geometrian ja logiikan opetusta sekä huomautetaan julkisten koulujen paremmuudesta yksityisiin nähden.

Inkeri Kinnari

FM. Turun yliopisto
inkeri.kinnari (apud) utu.fi

Joitakin havaintoja latinan kielen oppimismetodista

julkisesti tarkastettavaksi esittävät

tekijä

Jakob Wegelius

ja

puolustaja

Salomon Kreander

Turussa 13.2.1773

”Niitä ei tule sietää, jotka pilkkaavat tätä (grammatiikan) taitoa vähäpätöiseksi ja kuivaksi; jos nimittäin tuleva puhuja ei ole menestyksellisesti ottanut haltuunsa sen perustuksia, tulee kaikki niiden päälle rakennettava tuhoutumaan. Se on nuorukaisille välttämättömyys ja vanhuksille ilo sekä yksinäisten hetkien suloinen seuralainen, ja vieläpä ainoa opinala, jossa on enemmän sisältöä kuin tärkeilyä. Älköön kukaan siis halveksiko grammatiikan alkeita muka vähäpätöisenä aiheena.”

Quintilianus, *Institutio oratoria* 1, 4, 5-6.

§. I.

Jumala antoi ihmisille taidon käyttää kieltä, jotta he ymmärtäisivät toisiaan eivätkä eläisi kurjasti villieläinten tavoin, vaan viettäisivät sivistynyttä ja onnellista elämää. Kuten tässä päämäärässä näkyy ihmisen etevämyyden muihin elollisiin olentoihin verrattuna, niin samoin puhekyvystä ilmenee kielen erinomaisuus ja arvokkuus muiden jumalallisen kaitselmuksen antamien lahjojen joukossa. Vaikka kielen asema itsessään onkin näin loistokas, en kuitenkaan tiedä, voisiko mikään ihmiskunnan etuoikeus olla alttiimpi aikojen, paikkojen ja muiden syiden aiheuttamille haitoille. Aikojen alussahan oli vain yksi kieli, mutta nykyään kielten määrä on valtava, jopa lähes lukematon. Tämän tosiseikan kohtaamme aina, kun joudumme pingottamaan älyämme opettellessamme eri kielten vaihtelevia ominaisuuksia. Kaikki kansat ovat näet kunnianhimosuudessaan nähneet suurta vaivaa hioakseen puheenparttaan muita paremmaksi, mikä on väistämättä johtanut – muut seikat sivuuttaakseni – merkittäviin kielten välisiin eroavaisuuksiin.

Muinaisten kansojen joukosta löytyy tuskin yhtäkään, joka olisi saavuttanut suurempaa mainetta sekä tapojensa ja niiden synnyttämän mahdin että kielensä johdosta kuin roomalaiset. Vaikka kreikkalaiset kehittivätkin kielensä niin komeaksi, että roomalaiset eivät aluksi uskaltaneet ryhtyä mitteleämään voimiaan sen kanssa vaan joutuivat tunnustamaan oman kielensä olevan kreikan loistoon ja tyylikkyyteen verrattuna melkein päbarbaarinen⁹, kohosi Rooma kuitenkin vähitellen niin kunnioitettavaan asemaan, että sen kielikin vihdoinkin pystyi täyttämään arvokkaimmat tehtävänsä. Nimittäin kun roomalaiset olivat kääntäneet kreikkalaisilta omaksumansa sivistyksen omalle kielelleen, kykeni tuo kieli kehittymään ihmeellisen paljon, etenkin kun Rooma oli vihdoinkin alkanut rakastaa kieltään niin suuresti, että se komensi kaikki käskyvaltansa alaiset, myös kateuden painamat kreikkalaiset, puhumaan latinaa.¹⁰ Sen seurauksena oppineet ihmiset vaalivat ja levittivät tuota tuolloin lähes koko maailman tuntemaa roomalaisten kieltä¹¹ niin menestyksekkäästi, että sen kunnian kukoistus jatkuu yhä edelleen kirjallisessa maailmassa ja jatkuu vastedeskin, jolleivät tulevat aikakaudet ja muuttuvat olosuhteet sysää sitä pois arvoasemastaan. Aikoinaan tämä kieli näet miellytti Euroopan kansoja siinä määrin, että pitkään pidettiin jopa häpeällisenä, jos joku uskalsi puhutella jotakuta huomattavaa henkilöä muulla kielellä kuin latinaksi. Tämä kielistä parhain ajautui kuitenkin sivuosaan sen jälkeen, kun ranska, englanti, saksa ja muut uudemmat sivistyskielet olivat astelleet näyttämölle.

Joka tapauksessa tulee latinan kieli yhä edelleen opetella kaikkein ensimmäisenä etenkin, jos aikoo perehtyä tieteiden saloihin. Suurmiesten työskentely on nimittäin hionut ja rikastuttanut latinan kieltä sekä tehnyt sen niin sopivaksi taiteiden ja tieteiden

⁹ Tästä kertoo Horatiuksen säe ”Muusa antoi kreikkalaisille älykkyyden ja kyvyn puhua tyylikkäästi”, *De arte poetica* 323–324.

¹⁰ Käytän tässä asiassa todistajana Valerius Maximusta, joka teoksessaan *Facta et dicta memorabilia* (2, 2, 2) puhuu näin: ”Menneiden aikojen virkamiesten huolenpito heidän omastaan ja koko Rooman kansan mahtavuudesta ilmenee siitä, että muunlaisen arvokkuuden ohella he vartioivat suurella tarmolla sitä, etteivät koskaan vastaisi kreikkalaisille muuten kuin latinaksi. He jopa riistivät kreikkalaisilta näiden kielen monimuotoisuuden tuoman edun pakottamalla nämä puhumaan tulkin välityksellä sekä Roomassa että myös Kreikassa ja Aasiassa, jotta latinan kielen kunnia-asema leviäisi kaikkien kansojen joukkoon.”

¹¹ Latinan kielen käytön levinneisyys ilmenee näistä Plutarkhoksen sanoista: ”Roomalaisten kieli, nyt lähes kaikkien ihmisten käyttämä” (*Quaestiones Platonicae*, 10, 1010).

käyttöön, että sitä on jo pitkään ylistetty oppineiden sanansaattajaksi. Tämä kieli ansaitsee itselleen etusijan oppineissa piireissä, koska lähes jokaista tieteen- ja opinalaa on käsitelty ja kartutettu latinaksi, ja onpa lähes koko sivistys mahdollista oppia latinan kielellä. On siis valitettavaa, että tämä mitä kaunein kieli on meidän aikoinamme ajautunut, kuten totesimme, sivuosaan. Tämä välinpitämättömyys johtuu kaikesta siitä, että tämän kuolleen kielen oppimiseen vaaditaan runsaasti aikaa, kun taas eläviä sivistyskieliä voidaan oppia paljon nopeammin. Latinan oppimiseen liittyy pohjoisen Euroopan kansoilla vielä erityinen lisähaaste johtuen varmaankin siitä, että latina eroaa olemukseltaan melkoisen paljon kotimaisista kielistämme. Arvelemme kuitenkin, että edellä mainitut haasteet voidaan suurelta osin voittaa, jos opetusmetodia muutetaan selkeämmäksi ja tiiviimmäksi sekä poistetaan siitä hyödyttömät kiusat ja hienostelut. Jos tätä ei kuitenkaan tehdä, syntyy väistämättä kyllästyminen latinan kieleen kaiken sivistyksen suureksi haitaksi.

Tämä asia siis vaikuttaa hyvinkin tutkiskelun arvoiselta meistä, jotka nyt koettelemme voimiamme julkisessa näyttökokeessa. Sen tähden ryhdymme esittämään näkemyksiämme latinan kielen oppimismetodista vain muutamilla sanoilla ajan vähyyden pakottaessa meitä kiirehtimään. Myönnämme vilpittömästi tämän aiheen perusteellisen selvittämisen olevan voimiamme saavuttamattomissa. Siis, hyvä lukija, suhtauduthan harmittomaan hankkeeseemme hyväntahtoisesti ja täydennähän puutteemme kypsällä harkinnallasi.

§. II.

Kuten kuolevaiset eroavat toisistaan kaikissa muissakin asioissa, ovat he latinan kielen oppimisessakin käyttäneet eri menetelmiä. Toiset nimittäin ovat suositelleet, että latinan kieltä opetettaisiin vain käytön ja puheharjoitusten avulla ilman grammatiikan sääntöjä väittäen grammatiikan olevan sekä täysin turhaa että jopa haitaksi kielten oppimisessa. Toinen oppineiden joukko puolestaan väittää, ettei mitään kieltä, ei edes äidinkieltä, saati sitten jotain etäisempää kieltä, voida oppia oikein, tarkasti ja perusteellisesti ilman grammatiikan sääntöjä.¹² Mutta vaikka myönnämmekin koululaisten voivan saavuttaa jonkin verran latinan taitoa ilman grammatiikan tuntemusta, minkä eräitten esimerkit osoittavat, on tuskin silti aiheetonta väittää, että latina on opittavissa menestyksellisemmin ja tarkemmin vakaiden sääntöjen kuin pelkän tottumuksen kautta.¹³

Jottei niiden kielitaito, jotka oppivat latinaa ilman grammatiikan käyttöä, jäisi ylimalkaiseksi ja tyvistetyksi, on välttämätöntä että vähintäänkin opettajat, joiden opetusta opiskelijat nauttivat, olisivat erittäin päteviä grammatiikan säännöissä, jotta he

¹²Sanalla grammatiikka, jonka olemme lainanneet kreikkalaisilta kuten melkein kaikki muutkin tieteiden nimet, emme tarkoita sen koko alaa, joka käsittää kaiken kielten tutkiskeluun liittyvät apuneuvot, vaan ainoastaan sitä filologian osaa, joka valmistaa tietä jonkin kielen tarkkaan tuntemukseen sisältäen niin lukemisen, puhumisen kuin kirjoittamisenkin oppimismetodin. Tässä merkityksessä on joillakin tapana jakaa grammatiikka 'yleiseen', joka on sovellettavissa kaikkiin kieliin ja 'erityiseen', joka liittyy johonkin tiettyyn kieleen.

¹³Tästä antaa mitä vankimman todistuksen Francis Bacon teoksensa *The Proficiency and Advancement of Learning* 6. kirjassa, luvussa 1: "Grammatiikan hyöty on varmastikin vähäistä itse kunkin äidinkielessä, laajempaa taas vieraiden kielten opiskelussa ja mitä keskeisintä niissä kielissä, jotka eivät enää ole puhuttuja kieliä vaan ovat jatkaneet elämäänsä vain kirjoissa."

pystyisivät oikealla tavalla perehdyttämään oppilaat kielen hengen tuntemiseksi välttämättömiin asioihin. Emme kuitenkaan kiistä, etteivätkö ihmiset olisi kieliä omaksuneet ja niitä toisilleen opettaneet ennen grammatiikan keksimistä ja tieteen muotoon saattamista; se ei kuitenkaan tarkoita, että oppiminen olisi silloin tapahtunut tehokkaammin kuin grammatiikan sääntöjä käyttämällä. Kukapa nimittäin uskaltaisi väittää, että kompassi on keksitty turhaan ja että sitä yhä vieläkin turhaan käytetään, vaikka vanhojen aikojen ihmisetkin kyntivät aavaa merta laivoillaan? Samaan tapaan, kuka julistaisi grammatiikan lainsuojattomaksi, vaikka ennen sen kehittämistäkin ihmiset keskustelivat keskenään? Kuka siis turhaan kieltäytyisi tunnustamasta grammatiikan valmistavan tietä tarkkaan kielen tuntemukseen ja tarjoavan viimeistellyn metodin, jonka avulla voidaan menestyksekkäästi omaksua kielen luonne. Todennäköistä nimittäin on, että sellainen, joka ei ole täysin omaksunut ja painanut mieleensä grammatiikan sääntöjen järkähtämätöntä totuutta, empii ja on ymmällään sanojen ja sanontojen oikeanlaisen käytön kanssa. Ja kukapa ei tietäisi, että eri tieteissä muuten harjaantuneet mutta grammatiikkaa taitamattomat miehet eivät ole ryhtyneet kirjoittamaan muuten kuin epäröivinä ja erittäin varovaisina, ja harkitsevaisimmat heistä eivät ole julkaisseet mitään ilman kielentarkistusta.¹⁴

Myönnämme kyllä, että takaperoinen ja sopimaton grammatiikan opetusjärjestys sekä sääntöjen sekava esittäminen aiheuttaa paljon hankaluutta oppilaille. Tällaiset seikat luemme kuitenkin virheiden joukkoon ja siten erotamme grammatiikan oikean käytön väärästä. Sillä kukapa tuomitsisi viiniköynnöksen viinin päihdyttävän vaikutuksen takia? Varmastikin tuolla periaatteella olisi poistettava ei vain grammatiikka, vaan myös kaikki muut ihmislajille tarpeelliset tieteet. Siispä grammatiikkaa, joka koostuu sopivasta metodista ja tarpeellisista, hyvin järjestetyistä säännöistä sekä on muovattu oppilaiden ajattelukykyä silmälläpitäen, tulee pitää kaikin tavoin hyödyllisenä.

§. III.

Edellisessä luvussa on yleisesti määritelty grammatiikan tarpeellisuus. Seuraavaksi tulemme osoittamaan, millä tavalla ja missä järjestyksessä tulee grammatiikan yksittäiset osat esittää ja opettaa. Niin vanha tapa kuin myös itse asian luonne kehottaa, että kaikkein ensimmäiseksi oppilaiden mieliin on teroitettava etymologiaa, joka opettaa sanojen alkuperää, taivutusta ja varsinaisia merkityksiä.

Oletamme siis kieliopin olevan ikään kuin valmiina käsissämme ja muistutamme, että etymologian opetuksessa on erotettava selkeästi säännöt, jotka on opittava sanatarkasti ulkoa, niistä, jotka oppilaiden tulee osata toistaa omin sanoin ilmaisten kuitenkin saman ajatuksen kuin kieliopissa. Sen tähden on kiinnitettävä huomiota poikien harkintakyvyn harjoittamiseen nuoruudesta saakka niin, ettei heidän sallita vain ladella asioita ulkomuistista ilman tarkkaa keskittymistä. Aivan ensiksi täytyy toki tarkoin lukea ja opetella ulkoa deklinaatiot ja konjugaatiot, koska niihin kietoutuvat kielen olennaiset osat. Ne ovat yksinomaan muistettavia asioita, eikä niitä voi esittää omin sanoin. Lisäksi etenkin kielen yleisempiä ominaisuuksia koskevat lyhyemmät säännöt ovat muistamisen arvoisia. Näiden sääntöjen avulla oppilaat tutustuvat perusteellisesti nominien ja verbien sekä sukujen, sijamuotojen, tapaluokkien, aikamuotojen, lukujen, persoonien, deklinaa-

¹⁴ Siten G. Stollius (*Introductio in Historiam Literariam*, luku 2., osa 20) kertoo grammatiikkaa osaamattoman, pelkän käytännön opettaman F.U. Calixtuksen tehneen.

tioiden ja konjugaatioiden eroihin. Nämä kaikki asiat ilmenevät vielä selkeämmin ja miellyttävämmin, kun niitä alati asianmukaisesti verrataan äidinkieleen. Emme tosiaankaan väitä, että kaikki kieliopeissamme esiintyvät etymologiset säännöt pitäisi opetella ulkoa, vaan pikemminkin arvioisimme suurimman osan niistä tulevan paremmin ja vaivattomammin opituksi säästeliään tarkastelun ja opettajan huolellisen selityksen avulla. Jotkin säännöt ovat tarpeellisia vasta-alkajille ja niitä on heti opintojen alusta painettava mieleen; toiset säännöistä taas ovat tarpeellisia edistyneemmille, eikä niitä tarvitse oppia ulkoa ja sanella opettajan edessä.¹⁵

Sitten kun oppilaat ovat jossain määrin tutustuneet lauseen taipuviin osiin, voi opettaja johdattaa heidät tulkitsemaan helpoimpia kirjoittajia, kuitenkin niin, että kielioppi on aina käsillä. Tässä on aloitteleville oppilaille neuvottava huolellisesti analyttisen eli erottelevan metodin noudattamista. Muut seikat, nimittäin epäsäännölliset ja vaillinaiset sanat sekä taipumattomat lauseenjäsenet tulee ensin käydä lyhyesti läpi, jonka jälkeen niitä voi selittää seikkaperäisemmin sekä kerrata huolellisesti auktoreita selitettäessä ja analysoitaessa, jotta ne jäisivät paremmin mieleen.¹⁶ Oppilaat oppikoot myös ajallaan selvittämään sanoja sanakirjoista, ja heitä opetettakoon erottamaan yksinkertaiset sanat yhdistelmistä sekä kantasanat johdoksista siinä määrin, kuin tilaisuus ja heidän kykynsä sen sallivat. Niin kuin viisas opettaja aina mukautuu oppilaidensa käsityskykyyn, niin hän myös varoo, ettei oppilaita kuormiteta yhdellä ja samalla kertaa useilla säännöillä. Jos heitä nimittäin lannistetaan, saattavat he menettää intonsa oppia.

§. IV.

Kun auktoreita selittämällä on opetettu yleisluontoiset kieliopilliset säännöt ja jonkin verran sanoja omaksuttu, voi latinan opiskelijaa vähitellen alkaa perehdyttää lauseoppiin. Varoitamme kuitenkin sekoittamasta meitä niihin, jotka pitävät lauseopin ulkoa opettelemista hyödyllisenä, etenkin ennen kuin aloittelijat ovat helppoja tekstejä lukemalla ja kääntämällä saavuttaneet jonkinlaisen kielitaidon. Jos he nimittäin eivät ole kunnolla käsittäneet sääntöjä, kokevat he lukemisen vastenmielisenä eivätkä hyödy siitä lainkaan. Kuten lauseopin oppimisen suhteen olemme sitä mieltä, että tuo liiallinen ulkomuistista lukemisen tapa tulisi hylätä, niin samoin meistä näyttää perustellulta, että opettaja selittäisi ja selvittäisi lauseopin sääntöjä mitä huolellisimmin sopivien esimerkkien avulla¹⁷ ja opettaisi oppilaita esittämään niiden merkityksen omin sanoin sekä yhdistämään niitä annettuihin esimerkkeihin. Siten on nimittäin helpompi ymmärtää yksittäiset säännöt, omaksua ne ja panna ne talteen käyttöä varten. Epäilemättä tällä tavoin opeteltavat säännöt aukenevat selkeämmin ja juurtuvat muistiin vahvemmin verrattuna siihen, että ne olisi sanatarkasti painettu mieleen mutta niiden varsinaista vaikutusta ei vielä todella ymmärrettäisi. Nimittäin se, minkä ymmärryksellä käsitämme, ei haihdu niin helposti mielestä. Jotta aloittelijat hallitsisivat lauseopin säännöt vielä paremmin, kannattaa auktoreita selittäessä usein tuoda esille

¹⁵ Ilman minun muistutustanikin voi jokainen helposti käsittää, että kieliopin tulee olla kirjoitettu sujuvalla äidinkielellä, jota oppilaat kykenevät ymmärtämään, jotteivät he kuluttaisi turhaa vaivaa opettelemalla sääntöjä, joita eivät ymmärrä.

¹⁶ Quintilianus sanoo hyvin: ”Lapsen muistiin ei kannata sokeasti luottaa; hyödyllisempää on toistella asioita ja kerrata niitä pitkään.” *Institutio oratoria* 1, 1, 31.

¹⁷ ”Pitkä matka säännöin, lyhyempi esimerkein” on Senecan (*Epistulae morales* 6, 5) lausuma, joka tässä osoittautuu todeksi.

näitä samoja sääntöjä ja sopivissa tilanteissa soveltaa niitä, edeten aina helpommista vaikeampiin ja alati yhdistäen sääntöjen käytäntöä ja teoriaa. Kun poikien opetus etenee tähän tapaan, huomaamme varmasti niiden mielipiteen seisovan vakaalla perustalla, jotka väittävät klassisten auktorien ennemminkin avaavan tien grammatiikan ymmärtämiseen kuin grammatiikan auktorien ymmärtämiseen. Jos siis toivomme poikien nopeampaa edistystä latinan kielen oppimisessa, pidämme välttämättömänä, että joissakin kouluissa mahdollisesti yhä esiintyvät ilmeiset väärät käytännöt oikaistaan.

Grammatiikan opettamisen sopimaton ja väärä tapa sekä lisäksi tuo liiallinen tottumus ladella sääntöjä ulkomuistista yhdistettynä sääntöjen vaivalloiseen ja sekavaan järjestykseen tuottaa opiskelijoille usein niin paljon vaikeutta, vastenmielisyyttä ja räsitystä, että hädin tuskin kilpa-areenalle astuneina he luovuttavat häpeällisesti hyvästellien latinan kielen ainaisiksi ajoiksi. Niiden, jotka eivät tätä usko, täytyy joko olla ennakkoluulojen vallassa, koska he ajattelevat oppineensa latinan kielen samalla tavalla aikoinaan omilta opettajiltaan, jotka niin ikään olivat erittäin oppineita miehiä, tai sitten he vain pitäytyvät entisessä tavassa vähentääkseen vaivannäköään. Emme toki kiellä, että latinan kielen voisi oppia tuolla vanhalla tavallakin (sen todistavat oppineiden esimerkit paremmin kuin hyvin), mutta väitämme yhtä kaikki, että meidän esittämämme metodi on paljon helpompi ja lisäksi mahdollistaa nopeamman kielen oppimisen. Kokemus osoittaa selkeästi, että tuolla monissa kouluissa edelleen noudatettavalla tavalla kuluu latinan kieliopin oppimiseen tavallisesti useampia vuosia, eivätkä oppilaat kuitenkaan saavuta sellaista täydellisyyttä, että kykenisivät itse soveltamaan näitä kieliopin sääntöjä, paitsi jos samalla uutterasti luetaan ja tutkiskellaan tekstejä. Se, kuinka paljon työtä ja vastusta^k tuon vanhan käytännön hämäryys aiheuttaa oppilaille, ei jää huomaamatta keneltäkään, joka punnitsee asiaa oikeudenmukaisesti.

§. V.

Kehotimme edellä yhdistämään kieliopin lukemisen ja auktorien selittämisen kiinteästi toisiinsa; niiden tulee olla yhteydessä kuin henki ja ruumis. Koska latina kuuluu kuolleiden kielten joukkoon, on täysin selvää, että sen tuntemusta ei voi ammentaa muualta kuin vanhoilta klassisilta auktoireilta, jotka ovat säästyneet ikään kuin yleiseltä haaksirikolta. Aivan ensimmäiseksi on auktoireiden luennoinnissa tarkasteltava lauseen rakennetta ja sanojen asemaa siinä yhtä lailla kuin lauseenjäsenten välisiä yhteyksiä, niin ettei pelkästään omaksuta tekstin merkitystä^l, vaan myös painetaan mieleen tyylikkäitä ilmaisuja. Vaikka jokaisen sanan merkitys onkin hartaasti tutkittava auktoireita selitettäessä, älköön kukaan kieleen perehtynyt kuitenkaan koskaan pitäytykö tässä tehtävässä niin tiukasti, ettei edes osastakaan selityksessään ohittaisi. Kielten idiomaattiset ilmaisut on siis tunnistettava, jottei syntyisi väärää tottumusta olla havaitsematta mitään eroa latinan ja äidinkielen välillä.

^k Crucius neuvoo tapansa mukaan hyvin: ”Olkoon opettamisessa läsnä selkeä tiiviys ja helppo järjestys, jotta päästään päämäärään nopeammin.” Teoksessa *Kirjeet*, kirja 4., luku 1.

^l Tämän perusteella on selvää, että aloittelijoille on annettava luettavaksi auktoireita, jotka sekä edustavat yksinkertaista ja helppoa tyyliä että myös käsittelevät sellaisia aiheita, jotka sopivat poikien käsityskyvylle. Sellaisia ovat antiikin historialliset tekstit, jotka totuttavat tarkkailemaan keskeistä asiaa ja samalla vähentävät kyllästymistä aiheen viihdyttävyydellä ja virkistävät poikien mieltä. Siksiäpä viisaiden opettajien tulee lisätä tämänkaltaisia havaintoja hämmentävän kieliopin sekaan; näin helpottuu myös kielen oppiminen.

Myös sillä on suuri painoarvo, että klassisia auktoireita käsitellään oikeassa järjestyksessä; ”valmistakoon näet yksi”, Gesnerin mukaan, ”ikään kuin toiselle tietä, jolloin se voidaan helpommin ymmärtää ja tehdä tuoreeksi ja elinvoimaiseksi”^m. Tosiaankin ensimmäisten auktorien lukemisesta on opittava virheetöntä kieltä; on varottava aloittamasta vaikeammista teksteistä, jotka vielä ylittävät oppilaiden ymmärryskyvyn. Edistyneemmille on kuitenkin esiteltävä sellaisiakin auktoireita, joista voidaan virheettömän kielen ohessa oppia aistikkuutta ja koristeellisuutta, niin että oppilaat vähitellen tottuisivat jäljittelemään vanhojen kirjailijain tyylikkyyttä.

Tärkeää on myös se, että latinan kielen harrastajat pysyttelevät siinä auktorissa, jonka ovat kerran ottaneet käsiinsä ja lukevat sitä uudelleen ja uudelleen niin, etteivät pienimmäkään huomionarvoiset asiat jää heiltä huomaamatta. Tarkemmassa käsittelyssä voidaan oppilaille antaa yksittäisiä tekstikohtia tarkasteltaviksi kunkin oman edistyneisyyden mukaan. Tämä tapahtukoon verkalleenⁿ, kunnes oppilaat ovat harjoituksen kautta saavuttaneet kyvyn ymmärtää ja oivaltaa nopeammin. Paljon havainnoitavaa näet tulee heidän osakseen, kuten sanat, ilmaisut, esitystapa, lausejaksot ja muut, joita ei asian laadusta johtuen voi sivuuttaa. Ei myöskään sovi siirtyä yhtäkkiä yhdestä auktorista toisiin; jos näet käymme käsiksi milloin tähän, milloin tuohon, käy väistämättä niin, että kehittyä laadultaan hajanainen ja epävakaa esitystyyli. Hyvin sanoo Senecakin: ”On huonoa makua maistella monia, jotka ollessaan monenlaisia ja vaihtelevia, saastuttavat, eivät ravitse.”^o

§. VI.

Kuten edellä totesimme, on analyttistä metodia uutterasti opetettava aloittelijoille. Sen lisäksi tulee kuitenkin käyttää myös synteettistä eli itsenäisen laatimisen metodia, joka koostuu kirjoitus- ja puheharjoituksista. Itse asiassa vakuutamme, että näitä molempia metodeja tulee yhtäläisesti noudattaa latinan kielen oppimisessa. Jos nimittäin näitä molempia ei oikea-aikaisesti sovelleta, on mahdollista saavuttaa ainoastaan tämän kielen pintapuolinen tuntemus. Jotta todellakin etenisimme oikeassa kielen oppimisen järjestyksessä, on ensin osattava ymmärtää, sitten kirjoittaa ja vasta tämän jälkeen puhua^p. Puheharjoituksia ei tule aloittaa ennen kuin sanastoa on opetettu jonkin verran ja opiskelijat ovat saavuttaneet käsityksen kielen ja lauseiden synnynnäisestä laadusta, jottei puhumisen heikko taso vahingoittaisi niitä, jotka haluavat kirjoittaa oikein^q. Turhaa työtä tekevät ne, jotka harjoittelevat kirjoittamista ennen kuin ovat saavuttaneet

^m Katso hänen huomionsa Heynen teoksessa *Fundamenta stili cultioris*, osa 3., luku 1. ja kohta 2.

ⁿ Seuratkaamme Quintilianuksen mitä hyödyllisintä neuvoa. Hän sanoo: ”Olkoon lukeminen ensiksi varmaa, sitten monipuolisempaa ja pitkään melko verikkaista, kunnes harjoituksen ansiosta onnistuu virheetön nopealukuisuus.” *Institutio oratoria* 1, 1, 33.

^o *Epistulae morales* 2, 4.

^p Tätä metodia käytti Tanaquil Faber, joka opetti kreikkaa ja latinaa pojalleen tämän ollessa 10–14 -vuotias siinä määrin, että tämä kykeni kilvoittelemaan aikuisten miesten kanssa. Ks. Morhof, *Polyhistor Literarius* nide 1., kirja 2., luku 9., josta nämä sanat ansaitsevat tulla luetuiksi: ”(Faber) on sitä mieltä, että on järjetöntä aloittaa kielen oppiminen kirjoittamisesta. Kieli nimittäin koostuu kolmesta tasosta, joista ensimmäinen on ymmärtäminen, toinen kirjoittaminen ja kolmas puhuminen. Näitä tasoja itse luonto noudattaa; hänen mielestään meidän pitää seurata sitä. Niin kuin talon rakentamista varten me tarvitsemme materiaalia, jota ilman edes itse Arkhimedes ei olisi saanut mitään aikaan, samoin meidän tulee ensin hallita sanoja ja niiden merkityksiä.”

^q Ks. Heynen teos *Fundamenta stili cultioris*.

jonkinlaisen kielentuntemuksen auktorien selittämisen kautta. Paitsi että he tuhlaavat suuresti aikaa etsimällä sanoja sanakirjoista, he myös usein rikkovat kieliopin sääntöjä vastaan niin paljon, ettei kenenkään aika riitä virheiden korjaamiseen – puhumattakaan siitä, kuinka kiusallista tämä työ on opiskelijoille ja omiaan synnyttämään heissä vastenmielisyyttä. Sen sijaan on harkitumpaa esittää aloittelijoille muutamia lyhyitä lauseita, jotka he saman tien opettajan avustuksella kääntävät latinaksi. Tällaisia harjoituksia tulee jatkaa, kunnes ensimmäiset lauseopin säännöt ovat tulleet heille tutuiksi.

Emme suinkaan kehota latinan kielitaidon tavoittelijoita luopumaan kirjoitus-harjoituksista, vaan päinvastoin myönnämme Ciceron kanssa niiden *olevan mitä mainioin ja etevin puhetaidon aikaansaaja ja opettaja*.^r Koska latina on kuollut kieli, ei kanssakäyminen sitä äidinkielenään puhuvien kanssa ole meille mahdollista. Tätä menetystä on kompensoitava sitäkin uutterammalla kirjoittamisella, mitä varmempaa on, ettei mitään kieltä voi oppia ilman sen käyttämistä. Aloittelijoiden on hyvä aloittaa kaikkein helpoimmista käännöstehtävistä. Vaikka kouluissa on ollut tapana kääntää äidinkielestä latinaan, ei tätä käytäntöä tule harkitsematta noudattaa. Oppiminen edistyy paremmin, jos oppilaat pannaan ensin kääntämään klassisten auktorien tekstikohtia äidinkielelle ja sitten jonkin ajan kuluttua kääntämään tekstit takaisin latinaan ilman kirjojen apua. Tällä tavalla aloittelijat tulevat kiinnittäneeksi huomiota kummankin kielen, latinan ja äidinkielen, erityispiirteisiin ja kaikkeen, mikä äidinkieleessä eroaa latinan ominaisuuksista. Heidän tulee lisäksi harjoitella vaihtoehtoisia ilmaisutapoja, runojen analysoimista ja sen sellaista, kunnes he ovat edistyneet siinä määrin, että kykenevät laatimaan tyylijäljitelmiä sekä kuvailuja ja suorittamaan muita sellaisia harjoituksia, jotka vaativat kielitaidon lisäksi myös tieteiden tuntemusta^s.

Oppimista edistää paljon se, ettei tätä harjoitusta keskeytetä ennenaikaisesti, vaan jatketaan, kunnes oppilaat ovat omaksuneet kielen luonteen ja ominaisuudet. Jos näin ei tapahdu, oppilaat eivät voi koskaan saavuttaa latinan vakaata tuntemusta. “Pääasia on kirjoittaa mahdollisimman paljon”, todistaa Cicerokin^t. Kun oppilaat täten ovat saavuttaneet kielen tuntemuksen, on heidän aloitettava keskusteluharjoitukset niiden kanssa, jotka ovat jo harjaantuneita latinan kielessä, jotta he oppisivat ilmaisemaan ajatuksensa osuvasti. Ettei oppilaille aiheutuisi liikaa päänvaivaa tästä vaivalloisesta ja hankalasta opinlajista, ja jotta oppimisen into säilyisi, on samaan aikaan käsiteltävä muitakin asioita, joiden avulla oppilaiden harkintakyky terävöityy ja muisti vahvistuu.

Tästä aiheesta olisi enemmänkin sanottavaa, mutta koska ajankäyttö on pakko ottaa huomioon, niin lopetamme sangen vähäisen esityksemme tähän.

^r *De oratore* 1, 33, 150.

^s Seuraavat Quintilianuksen sanat ovat lukemisen arvoisia: “[Ciceron mielestä] kukaan ei voi olla huippuunsa kehittynyt puhuja jos hän ei ole saavuttanut tietämystä kaikista tärkeistä asioista ja tieteistä. Minulle riittää, jos puhuja tietää siitä asiasta, josta puhuu. Puhuja ei voi tietää kaikkia asioita, mutta hänen tulee kuitenkin pystyä puhumaan kaikesta. Hänen tulee puhua niistä asioista, joista hän tietää, ja hänen täytyy opiskella niitä, joista hänen on tulevaisuudessa puhuttava. Siinä välissä hän puhukoon niistä, mitä on opiskellut.” *Institutio oratoria* 2, 21, 14-15.

^t *De oratore* 1, 33, 150.